Cristinel MUNTEANU

O clasificare antică a «stilurilor funcționale» în opera lui Diogenes Laertios

0. Scopul acestui articol este de a prezenta (sau, mai degrabă, de a semnala) o foarte veche clasificare a stilurilor funcționale, pe care am descoperit-o, acum mai bine de un deceniu, parcurgând textul cărții lui Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*. De vreme ce, între timp, nu am regăsit această clasificare (nici ca mențiune măcar) în niciuna dintre lucrările de lingvistică ori stilistică (fie ele românești sau străine[1]), ne-am gândit că ar fi oportun să o înfățișăm aici și acum. Pentru o mai bună înțelegere a demersului nostru, considerăm necesară o discuție pregătitoare. Înarmați cu unele concepte-cheie și distincții esențiale, ne va fi mai ușor să analizăm respectivul paragraf antic.

1. O definiție curentă a «stilurilor / limbajelor funcționale» este următoarea: „Varietăți ale limbii literare comune, diferențiate între ele prin funcția pe care o îndeplinesc ca mijloace de comunicare în sfere determinate de activitate". Dicționarul de științe ale limbii, din care tocmai am citat (și care trimite pentru această accepție la Ion Coteanu), mai precizează, în cadrul articolului dedicat noțiunii de «stil»: „Stilurile funcționale au un caracter istoric și își datorează apariția unor factori extralingvistici: evoluția culturală a societății, dezvoltarea diferitelor domenii de activitate care au impus fixarea unor limbaje specializate". În același timp, se subliniază că „fiecare stil funcțional totalizează un număr de procedee specifice, situate la toate nivelurile limbii."[2].

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

2. Nu există un consens nici în ceea ce privește numărul (în sincronie) al acestor stiluri / limbaje funcționale, nici în ceea ce privește criteriile care ar trebui să stea la baza clasificării lor. În lingvistica românească, dintre cei care s-au ocupat de subiect sunt de amintit Iorgu Iordan, Constant Maneca, Ion Coteanu, Paula Diaconescu, Lidia Sfârlea, Dumitru Irimia şi Stelian Dumistrăcel[3].

3. Deocamdată, clasificarea cea mai coerentă și mai bine justificată din punct de vedere teoretic ni se pare a fi cea aparținându-i lui Stelian Dumistrăcel. Originala reproiectare, cu caracter de sinteză, a structurii stilurilor funcționale pe care o realizează lingvistul ieșean este remarcabilă. În delimitarea acestora, cercetătorul pornește de la distincțiile operate de trei iluștri înaintași: Aristotel, Ion Heliade Rădulescu și Karl Bühler. Rezultă, în baza relației dintre „funcții" (după Bühler – denotarea, manifestarea și apelul[4]), „uzuri" (după Aristotel – uzul științific, cel poetic și cel practic), respectiv „limbi" (după Heliade Rădulescu – „limba științelor sau a duhului", „limba inimei sau a simtimentului" și „limba politicii"), doar trei stiluri funcționale: *stilul tehnico-științific*, *stilul beletristic* (prezente în toate clasificările de până acum și acceptate de toți specialiștii) și *stilul comunicării publice și private*. Utilizând criterii suplimentare, St. Dumistrăcel încadrează riguros, în sfera celui din urmă stil funcțional, o serie de sub-stiluri funcționale (pe care le numește „limbaje"), precum limbajul conversației, limbajul epistolar, limbajul publicisticii, limbajul publicității, limbajul instrucției școlare, limbajul organizațiilor politice, limbajul juridico-administrativ și limbajul religios.

4. Acestea fiind spuse, adică având în minte clar conturat conceptul de «stil funcțional» și beneficiind de o clasificare pertinentă a stilurilor funcționale, putem examina cu mai multă pricepere fragmentul din Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*. Reproducem, în continuare, întregul paragraf (din Cartea a III-a, 86-87, § LII), atât în original (în greaca veche), cât și în versiunea românească a lui C. Balmuș:

„Ὁ λόγος διαιρεῖται εἰς πέντε, ὧν εἷς μέν ἐστιν ὃν οἱ πολιτευόμενοι λέγουσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὃς καλεῖται πολιτικός. ἑτέρα δὲ διαίρεσις λόγου, ὃν οἱ ῥήτορες γράφουσιν † εἰς ἐπίδειξιν προφέρουσιν εἰς ἐγκώμια καὶ ψόγους καὶ κατηγορίας· τὸ δὴ τοιοῦτον εἶδός ἐστι ῥητορικόν. τρίτη δὲ διαίρεσις λόγου, ὃν οἱ ἰδιῶται διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους· οὗτος δὴ ὁ τρόπος προσαγορεύεται ἰδιωτικός. ἑτέρα δὲ διαίρεσις λόγου, ὃν οἱ κατὰ βραχὺ ἐρωτῶντες καὶ ἀποκρινόμενοι τοῖς ἐρωτῶσιν· οὗτος δὲ καλεῖται ὁ λόγος διαλεκτικός. πέμπτη δὲ διαίρεσις λόγου, ὃν οἱ τεχνῖται περὶ τῆς ἑαυτῶν διαλέγονται τέχνης· ὃς δὴ καλεῖται τεχνικός.

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

τοῦ λόγου ἄρα τὸ μέν ἐστι πολιτικόν, τὸ δὲ ῥητορικόν, τὸ δὲ ἰδιωτικόν, τὸ δὲ διαλεκτικόν, τὸ δὲ τεχνικόν".

„*Vorbirea* e de cinci feluri: una dintre ele este aceea de care se folosesc oamenii politici în adunări și care se numește *discursul politic*. Al doilea fel este aceea pe care o scriu retorii și o prezintă fie pentru a demonstra, a lăuda, a critica sau a acuza. De aceea această specie de vorbire este numită *retorică*. Al treilea fel de vorbire este acela al persoanelor particulare când stau de vorbă una cu alta și care se numește *vorbirea comună*. Un alt fel de vorbire este al acelora care conversează prin întrebări și răspunsuri scurte date la întrebările puse; acest fel de vorbire se numește *dialectică*. A cincea diviziune este vorbirea meșteșugarilor, care se întreține despre subiecte privitoare la meseria lor; aceasta se numește vorbirea *tehnică*. Astfel, vorbirea e fie *politică*, fie *retorică*, fie aceea a *convorbirii obișnuite*, fie *dialectică*, fie *tehnică* [subl. – *C.M.*]"[5].

5. Această clasificare se găsește în capitolul pe care Diogenes Laertios i-l dedică lui Platon, în partea rezervată „diviziunilor platonice". Nu știm conform cărui criteriu se va fi făcut această clasificare. Mai mult decât atât, nu cunoaștem nici măcar autorul acesteia. Laertios lasă să se înțeleagă că a preluat o serie de „diviziuni" dintr-o lucrare redactată de Aristotel. Se pare că nu este deloc așa. Aram Frenkian, eruditul comentator al textului în cauză, a demonstrat convingător că respectivele clasificări (atât de defectuoase uneori) nu sunt făcute nici în maniera lui Platon, nici în cea a lui Aristotel. Judecând după modul de prezentare / redactare, ele trebuie să fi aparținut unui autor (anonim) ce ar fi trăit, probabil, în epoca elenistică (secolele III-I î.H.)[6]. Trebuie să-i acordăm credit acestui savant, deoarece nu avem, la acest moment, o lectură extensivă a operei lui Platon. În momentul în care scria aceste comentarii (acum cinci decenii), A. Frenkian își exprima regretul de a nu fi putut să consulte lucrarea lui H. Mutschmann, *Divisiones quae vulgo dicuntur Aristoteleae*, în care filologul german se ocupase exclusiv de clasificările cu pricina. Dar o căutare prin studiul lui Mutschmann (plin de acribie și de informație în privința majorității clasificărilor platonice sau așa-zis „aristotelice") nu ne ajută, din păcate, cu nimic la identificarea precisă a autorului[7]. Ne va oferi totuși unele sugestii pentru o posibilă interpretare (v. *infra*, 7.2.).

6. În ce constă importanța paragrafului de mai sus? În aceea că propune o clasificare (sau, poate, doar o enumerare?) a stilurilor funcționale, dacă nu prima, cel puțin una dintre cele dintâi din istoria acestei problematici. Desigur, anticii nu aveau în minte conceptul de «stil funcțional» așa cum îl gândim noi astăzi, însă îl intuiau într-o anumită măsură. Peste tot, în fragmentul citat, este folosit termenul (atât de polisemantic!) *lógos*[8]; C. Balmuș îl traduce

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

adecvat prin *vorbire* sau *discurs*[9]. Cei vechi vedeau limba ca activitate a vorbirii, dar chiar şi această activitate putea fi clasificată pe genuri şi specii. De altfel, chiar autorul anonim al clasificării „platonice" foloseşte termenul εἶδός „idee, esenţă, specie", ceea ce confirmă, fie şi parţial, intuiţia de care vorbeam: pe *logós* îl putem echivala aici, aproximativ, păstrând unele rezerve, cu *stil / limbaj funcţional*.

7. După cum am reţinut de la Stelian Dumistrăcel, stilurile funcţionale (esenţiale) sunt doar trei: *stilul tehnico-ştiinţific*, *stilul beletristic* şi *stilul comunicării publice şi private*. La autorul nostru găsim: „Astfel, *vorbirea* e fie *politică*, fie *retorică*, fie aceea a *convorbirii obişnuite*, fie *dialectică*, fie *tehnică*." (*τοῦ* ***λόγου*** *ἄρα τὸ μέν ἐστι* ***πολιτικόν****, τὸ δὲ* ***ῥητορικόν****, τὸ δὲ* ***ἰδιωτικόν****, τὸ δὲ* ***διαλεκτικόν****, τὸ δὲ* ***τεχνικόν***.).

7.1. Se observă că *vorbirea politică*, cea *retorică* şi cea a *convorbirii obişnuite*[10], conform expunerii parcimonioase a lui Laertios, s-ar încadra la *stilul comunicării publice şi private* (sau, dacă se doreşte, sunt forme concrete ale acestuia): primele două sunt monologice, cea de-a treia este dialogică. *Vorbirea dialectică* şi cea *tehnică* intră în ceea ce numim astăzi *stilul tehnico-ştiinţific*: din descrierea succintă, reiese că ambele sunt dialogice (deşi cea de-a doua ar putea fi şi monologică)[11].

7.2. Apare imediat o nedumerire: vorbirea politică nu este, într-o măsură, şi vorbire retorică? Se vede că această clasificare nu este făcută în virtutea unui singur criteriu. H. Mutschmann este de părere că unele „divisiones" (printre care şi cea de care ne ocupăm aici) trimite spre modul în care sunt împărţite artele (în sensul de *téchne*), ştiinţele (ca *epistéme*) şi filozofia la Aristotel[12]. Mai mult decât atât, filologul german mai face, într-o notă de subsol, şi o indicaţie scurtă spre locul în care, chiar la Diogenes Laertios, în capitolul dedicat lui Aristotel, s-ar găsi o diviziune asemănătoare[13]. Iată fragmentul respectiv: „Filosofia se împarte în două discipline: filosofia practică şi cea teoretică. Filosofia practică cuprinde etica şi politica şi în aceasta din urmă e schiţată nu numai doctrina despre stat, ci şi despre economie. Partea teoretică cuprinde fizica şi logica, deşi logica nu-i o ştiinţă independentă, ci este concepută ca un instrument de cercetare pentru celelalte ştiinţe. El a explicat limpede, arătând că filosofia are un dublu scop: probabilul şi adevărul. Pentru fiecare dintre acestea întrebuinţa două metode: dialectica şi retorica pentru a determina probabilul[14], iar analitica şi filosofia pentru determinarea adevărului." (Cartea V, 28, § XIII)[15].

7.2.1. Deşi observă că mai sus menţionata clasificare este justă, A. Frenkian precizează că „în alte locuri, Aristotel mai adaugă şi partea poetică-făuritoa-

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

re”[16]. Într-adevăr, dacă ne uităm, în paralel, și la diviziunile „vorbirii”, remarcăm o bizară coincidență: în prezentarea făcută concepției lui Aristotel, din celebra clasificare a științelor (cele *practice* [de la gr. *práttein* „a acționa”], cele *făuritoare* [de la gr. *poieín* „a face, a crea”] și cele *teoretice* [de la gr. *theoréo* „a contempla”]), cunoscută și lui Platon (și prezentată, de altfel, și de Laertios la locul potrivit, în Cartea III, 85), lipsește tocmai categoria *științelor făuritoare* („poietice”) – cele practice fiind reprezentate, cel puțin, de politică – , după cum, în celălalt loc, din clasificarea tipurilor de vorbire, lipsește tocmai *logosul po[i]etic* (v. *infra*, 7.3.)!

7.2.2. Revenind la fragmentul în care Diogene rezumă concepția Stagiritului privitoare la clasificarea științelor (v. *supra*, 7.2.), trebuie să ținem seama de faptul că întemeierea analiticii (= logicii) i se datorează lui Aristotel, deci nu ar fi corect să suprapunem integral delimitările aristotelice peste cadrul gândirii platoniciene. Ar fi o eroare de interpretare prin adăugare. La Platon, în schimb, dialectica era principala tehnică prin care se urmărea obținerea adevărului, și nu a probabilului[17].

7.2.3. În lumina acestor considerații, nu se poate să nu constatăm o organizare simetrică a clasificării cu pricina, în ciuda faptului că rațiunile după care a fost întocmită sunt diverse și nu în totalitate clare. Astfel, „gradul zero” sau „punctul de referință” l-ar constitui *limbajul convorbirii obișnuite* (fără nicio urmă de artă sau de specializare). Urmează, în paralel, discursurile corespunzătoare celor două arte / metode (văzute ca *téchne*): *al retoricii* (ce vizează probabilul) și al *dialecticii* (ce vizează adevărul). Abia în ultimă instanță am avea, tot simetric dispuse, cele două „stiluri funcționale” (ca mijloace de comunicare în sfere determinate de activitate), conform definiției de lucru adoptate la începutul lucrării noastre: *cel politic* și *cel tehnic*. Forțând puțin lucrurile[18], am putea spune că vorbirea politică este instrumentul de comunicare prin excelență al științelor practice (între care, după cum știm, Aristotel plasa pe primul loc politica), după cum vorbirea tehnică („limbajul specializat”) ar putea fi instrumentul de comunicare întrebuințat de științele teoretice (nu întâmplător, avem așezată aici fizica). În consecință, păstrând ordinea expunerii din textul lui Laertios, tipurile de „vorbire” se pot prezenta ca în figura 1.

Figura 1

[c_1] • *vorbirea* ***politică***
  [b_1] • *vorbirea* ***retorică***
    [a] • limbajul ***convorbirii obișnuite***
  [b_2] • *vorbirea* ***dialectică***
[c_2] • *vorbirea* ***tehnică***

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

Sau, dacă vrem să urmărim cum se ajunge de la vorbirea obişnuită (limbajul colocvial), prin tehnicile adecvate, la discursuri desăvârşite (fie în ştiinţa practică, fie în cea teoretică), putem dispune tipurile de *lógos* ca în figura 2.

Figura 2

α) convorbire obişnuită → v. retorică → v. politică

β) convorbire obişnuită → v. dialectică → v. tehnică

7.2.4. Desigur, aceasta este o interpretare posibilă (mai mult sau mai puţin probabilă). Să fi făcut Aristotel însuşi clasificarea aceasta într-o lucrare din tinereţe? Să se fi referit doar la opera (concepţia) lui Platon? Nu ştim. Ni se pare plauzibilă totuşi explicaţia pe care o dă A. Frenkian într-unul dintre comentariile sale la „diviziunile platonice": „Toate aceste clasificări date mai înainte şi cele care urmează sunt aproximativ platoniciene. Ele provin dintr-o epocă de sincretism în care se caută să se pună de acord marile şcoli filozofice, mai ales platonismul, stoicismul şi aristotelismul."[19].

7.3. Am fi avut, poate, în linii esenţiale, un tablou (cvasi)complet al stilurilor funcţionale întrebuinţate în vorbirea vechilor eleni, dacă în această clasificare ar fi fost reprezentat şi limbajul / discursul poetic (ori, în termeni actuali, stilul beletristic). Să fi alcătuit Platon însuşi un inventar (astăzi pierdut) de *lógoi* pe care tradiţia l-a preluat? Chiar dacă el n-ar fi autorul unei asemenea liste, ne putem imagina totuşi de ce anonimul „clasificator" a lăsat logosul poetic (atât de prezent în viaţa vechii Elade) pe dinafară. Ştim care era aversiunea lui Platon faţă de poeţi şi faţă de limbajul acestora[20]. Motiv pentru care credem că marele gânditor nu s-ar fi mulţumit, pesemne, doar cu alungarea poeţilor din statul său ideal: le-ar fi suprimat şi dreptul de a figura cu o vorbire proprie într-o asemenea clasificare. N-ar fi singurul caz din filozofie ori din ştiinţă în care „ceea ce este" (onticul) este ecranat sau ocultat de „ceea ce ar trebui să fie" (deonticul), după o viziune personală...

8. Şi Aristotel a avut în vedere diverse tipuri de *lógos*, pe care le-a şi caracterizat, mai mult sau mai puţin. Spre cinstea lui, Stagiritul a acordat cuvenita importanţă limbajului poetic. Dar, în această privinţă, nici de la el nu ne-a parvenit vreo clasificare a tipurilor de «limbaj». Meritul clasificării (şi explicării) lor îi revine lui E. Coşeriu, într-un exemplar efort hermeneutic îndreptat asupra operei genialului filozof grec. Aşadar, la Aristotel, *limbajul semantic* (*lógos semantikós*) este limbajul în esenţa sa (adică limba / *langue*), fără alte determinări ulterioare, în timp ce *limbajul apofantic* (*lógos apophantikós* – enunţ, judecată; poate fi „adevărat" sau „fals"), *limbajul poetic* (*lógos poietikós* – uzul limbii ca expresie a imaginaţiei) şi *limbajul pragmatic* (*lógos pragmatikós* – uzul limbii ca formă de acţiune) sunt, de fapt, tipuri de *discurs*, adică „limbaj determinat ulterior"[21].

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

9. În concluzie, și încercarea de „clasificare platonică”, pe care tocmai am analizat-o, în pofida lipsurilor, are o anumită însemnătate pentru istoria ideilor. Doar că, din nefericire, istoria ideilor include uneori și autori al căror nume nu-l vom afla, poate, niciodată.

Note

[1] Desigur, în cazul lucrărilor de specialitate străine, cunoașterea noastră este mult mai limitată și, ca atare, n-ar fi exclus să ne înșelăm.

[2] Angela Bidu-Vrănceanu *et alii*, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997, p. 471 (articolul în cauză este redactat de Mihaela Mancaș).

[3] Vezi, în special, Stelian Dumistrăcel, *Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, Iași, 2006, p. 37-51.

[4] Terminologia provine din prima formă a teoriei lui Bühler. *Denotarea* este, de fapt, *funcția de reprezentare* (sau *referențială*), *manifestării* îi corespunde *funcția expresivă*, iar *apelului*, evident, *funcția apelativă*.

[5] Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Traducere de C. Balmuș. Studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 145.

[6] Se vede că pe A. Frenkian originea acestor clasificări l-a preocupat destul de mult. El se referă de trei ori la acest aspect, în trei note distincte: „În paragrafele care urmează, până aproape de finele Cărții a III-a (§§ 80-109 [...]), ni se prezintă *clasificările platonice* ale diverselor domenii ale realului și ca autor al lor este dat Aristotel. Textul acesta destul de sec și clasificările făcute mecanic nu sunt nici în maniera lui Platon, nici nu par a avea ca autor pe Aristotel din Stagira. Această operă a *Clasificărilor platonice* pare a avea un autor destul de redus ca orizont și scolastic, din epoca elenistică.” (A. Frenkian, *Note și comentarii*, în *op. cit.*, p. 407). „Toate aceste clasificări date mai înainte și cele care urmează sunt aproximativ platoniciene. Ele provin dintr-o epocă de sincretism în care se caută să se pună de acord marile școli filozofice, mai ales platonismul, stoicismul și aristotelismul.” (*ibid.*) „Ele [= clasificările] sunt făcute într-un stil mecanic, sec, scolastic, cu începutul și sfârșitul care se repetă de fiecare dată la fiecare clasificare, și par a proveni de la un alt autor, pe care l-am localizat aproximativ în epoca elenistică (secolele III-I î.H.). Nu au scris așa nici Platon, nici Aristotel. Clasificările făcute n-au specificul doctrinei lui Platon, nici a lui Aristotel. Contribuția lor la cunoașterea filozofiei platonice este aproape egală cu zero.” (*ibid.*, p. 409).

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

[7] Vezi *Divisiones quae vulgo dicuntur Aristoteleae*, Praefatus edidit testimoniisque instruxit Hermannus Mutschmann, in Aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae, MCMVI, p. xxvi.

[8] Iată ce diversitate de accepții avea cuvântul *lógos* în conștiința vechilor greci: „discurs articulat, cu sens, alcătuit, minimum, dintr-un subiect și un predicat; / expresie verbală în general, cuvântare, spusă; / sens, semnificație; / proces interior al gândirii, raționament; / rațiune, logica discursului; / rațiune în general, rațiune universală, spirit; / regulă, lege, principiu, temei; / raport matematic; / proporție; / calcul, socoteală, cont; / definiție; / concept; / esență; / formă, structură; / compoziție literară în proză; / discurs rațional și nu mitic etc.; / argument, teză, expunere de motive; / subiectul discursului." (Andrei Cornea, *Cuvintelnic fără frontiere*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 7-8).

[9] La o primă vedere, judecând contemporan lucrurile, relația dintre *stil funcțional* (ori *limbaj*) și *text* / *discurs specializat* este ca aceea dintre *limbă* și *vorbire* (*discurs*), respectând opoziția *in abstracto* vs *in concreto*. Cu toate acestea, sfera conceptului de «discurs specializat» a ajuns astăzi să interfereze cu cea a «stilului funcțional» sau chiar să se suprapună acesteia: trăsături ale discursului specializat sunt preluate de unii cercetători în caracterizarea stilului funcțional (când, de fapt, unele particularități discursive nu au cum să figureze în limbă și, prin urmare, nici într-un stil funcțional).

[10] Într-o traducere franceză a acestui text, opțiunea a fost chiar aceea de *discours privés* (ceea ce corespunde termenului gr. *ἰδιωτικός*, care însemna, în primul rând, „cu caracter privat" și abia apoi „comun, necizelat, neprofesionist").

[11] E. Coșeriu surprinde excelent esențialul într-o caracterizare a disciplinei numite *dialectică*: „Dialectica se referă la utilizarea coerentă a limbii în dialog, în vorbirea unora cu alții. Își are importanța sa mai ales acolo unde coerența este necesară în mod primordial, și anume în investigația științifică, incluzând-o pe cea filozofică. În acest domeniu, se pun întrebări cu sens și se dau răspunsuri care corespund acestor întrebări. Și investigația științifică individuală se interpretează ca dialog, adică sub formă de argumentare, sub formă de întrebări și răspunsuri, ca expunere de teze și enunțare a demonstrațiilor, ca formulare a obiecțiilor și a replicilor [la acestea]." (Eugenio Cose-

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

riu, [*La*] *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*, Editorial Gredos, Madrid, 1992, p. 20; traducerea din limba spaniolă ne aparține).

[12] *„...divisiones* 8 [16] – aceasta dintâi, într-o altă numerotare, este cea care ne interesează –, [34], [37], [42] *omnes ad artium, scientiarium, philosophiae connexum et partitionem spectant*" (*Divisiones quae vulgo dicuntur Aristoteleae*, p. xxvi).

[13] *„cf.* Diog. Laert. V 28*, ubi similis Aristotelis divisio affertur*." (*ibid*., p. 11).

[14] A. Frenkian constată că aici (ca și în alte părți ale doxografiei lui Laertios) ideile lui Aristotel „sunt exprimate cu o terminologie posterioară lui, aparținând altor școli". În locul aristoteliculului *εὔλογον* „ceea ce este rezonabil de admis", deci „probabil", la Diogene apare *πιθανόν* „ceea ce este convingător", deci „probabil" (vezi Diogenes Laertios, *op. cit.*, p. 431).

[15] *Ibid*., p. 175.

[16] *Ibid*., p. 431 (nota nr. 121).

[17] Referitor la istoricul și metoda dialecticii la vechii gânditori greci (cu privire specială la Platon) și la modul în care Aristotel va depăși insuficiențele acestei metode, vezi Pierre Aubenque, *Problema ființei la Aristotel*, Editura Teora, București, 1998, p. 201-239.

[18] Este o forțare, întrucât „meșteșugarii" nu sunt [încă] niște veritabili „oameni de știință", însă posedă și ei o cunoaștere clară și distinctă (în termenii lui Leibniz) referitoare la obiectul meseriei lor, deși această cunoaștere nu merge până la ultimele justificări, ca în cazul omului de știință autentic. În orice caz, la ei găsim știința incipientă.

[19] Vezi aici, *supra*, nota nr. 6.

[20] E. Coșeriu ne luminează și în această privință (vezi Eugenio Coseriu, *Información y literatura* [1990], în Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, EUNSA, Pamplona, 2006, p. 95 și 98). Pe de o parte, Platon (în dialogul *Ion*) îi acuza pe poeți că scriu despre lucruri la care nu se pricep (de pildă, nu sunt vânători, dar vorbesc despre vânătoare), ceea ce face ca arta lor să fie neadevărată. Rezolvarea a oferit-o Girolamo Fracastoro, un erudit reprezentant al Renașterii italiene, care și-a dat seama că poetul nu-și propune să scrie un tratat despre lucruri (să facă o descriere exactă, profesionistă, a vânătorii, bunăoară), ci să *creeze* o lume posibilă prin discurs (sau – ca să păstrăm exemplul – o vânătoare) [vezi și în cartea-interviu (editată de Gh. Popa *et alii*),

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)

E. Coşeriu, *Universul din scoică*, Editura Ştiinţa, Chişinău, 2004, p. 19 (unde numele cărturarului italian apare transcris greşit sub forma Giron Abracasoro!)]. Pe de altă parte, reacţia lui Platon se justifică prin aceea că el îşi organizase statul utopic din punctul de vedere strict al utilităţii publice, rolul limbajului într-o asemenea cetate (vezi dialogul *Republica*) fiind unul preponderent informativ; or, literatura nu-şi propune aşa ceva (un limbaj figurat ar deruta interlocutorii interesaţi doar de informaţie).

[21] Pentru o prezentare *in extenso* a concepţiei Stagiritului privind limbajul, vezi Eugeniu Coşeriu, *Istoria filozofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, Ediţie nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jürgen Trabant, Versiune românească şi indice de Eugen Munteanu şi Mădălina Ungureanu, Cu o prefaţă la ediţia românească de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas, 2011.

BDD-A20740 © 2012 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:32 UTC)